

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Dan. Stalii Regulae Philosophicae explicatae & Orationes aliquot

Stahl, Daniel

Jenae, 1662

Theses De Causa Efficiente & ejus aliquot distinctionibus ac divisionibus

urn:nbn:de:bsz:31-102400

THESES
DE CAUSA EFFICIENTE,
& ejus aliquot distinctionibus ac
divisionibus.

I.

CAusam efficientem Aristoteles describit hisce
verbis : ὁθεν ἢ δεξιῆ τῆς μεταβολῆς ἢ ἀριστερῆς,
ἢ τῆς ἡρεμῆσεως, unde est primum principium mu-
tationis aut quietis. Lib. II. Physic. Cap. III. & 20.
& V. Metaphys. Cap. II. Alibi eam paucioribus
verbis exprimit, ut Lib. I. Metaph. t. 12. & 19. hi-
sce: ὁθεν ἢ δεξιῆ τῆς κινήσεως, unde est principium
motus. Et cap. VII istis: τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον.
Plura ex Aristotele non afferimus.

II. Alii alias producunt definitiones. An
potest dici, esse causam externam, realiter influen-
tem esse in aliud? Per vocem externam discerni-
tur à materiâ & formâ, quæ sunt causæ interna.
Per vocem realiter distinguitur à causâ finali,
quam non ita realiter influere, sicut causâ effici-
ens influit, vel inde patet, quod, ut aliquid cau-
sâ finalis sit, non requiratur realis ejus existentia,
quæ tamen necessaria est in causâ efficiente, que-
madmodum & in omnibus aliis.

III. An magis ita: Efficiens est causa externa
& non id, cujus gratiâ aliquid est vel fit? Ut à cau-
sâ finali posterioribus verbis, tanquàm ejus de-
scriptione, separètur.

IV.

IV.

Ans, seu
circumfer
bet res, q

V.

quod ali
in genere
runt ut la
sa efficien
dere cor

VI.

quid eni
vel effici
quando

VII.

sed quic
tur Suar

VIII.

plectatu
actio, su
fatione

IX.

plus est
di conf
tuum e

X.

nem ca
est, ut f
ficient
ei, qu
IX.

IV. Correlatum ejus, ut per se patet, est effectus, seu effectum; vel potius id, quod hisce verbis circumscribimus: *Id quod efficitur*. Et est qualibet res, quatenus à causa efficiente dependet.

V. Ex quò simul luce meridiana clarius est, quod alibi notavimus, nempe, *correlatum cause in genere non esse effectum*. Illis enim, quæ differunt ut latius & angustius, (quomodo causa & causa efficiens inter se comparata sunt) idem respondere correlatum, ex iis est, quæ fieri nequeunt.

VI. Causalitas ejus est actio vel effectio. Aliquid enim est causa efficiens per hoc, quod agit, vel efficit. Quanquam nomen effectus ita late quandoq; accipitur, ut non solum rem productam, sed *quicquid à virtute agentis manat*, (uti loquitur Suarez *Disput. Metaph. XIX. Sect. X.*) complectatur; & sic ipsa etiam ejus causalitas, nempe actio, sub effectu continetur, ut si dicamus, *calorificationem vel ustionem esse effectum ignis*. Quin ipsius etiam efficientis nomine actio comprehenditur: quemadmodum inter causas habituum effectrices referimus *crebras actiones*.

VII. Ex quibus nemo non intelligit, rationem causandi, sive id, per quod aliquid aptum est, ut sit causa efficiens, esse *potentiam activam*.

VIII. Sed conferamus nos ad aliquas causas efficientis divisiones. (1.) Primum locum tribuimus ei, quæ in *Physicam & Moralem* dispescitur.

IX. Causa *Physica* hic non accipitur pro eâ,

quæ postmodum vocabitur naturalis; nec opponitur liberæ; sed utramque complectitur. Dicitur enim ita *qualibet causa efficiens, comparata effectui, in quem verum præstat influxum*:

X. *Causa Moralis* quid sit, et si non ab omnibus iisdem verbis significatur, videtur tamen eorum mens huc redire: *Causa moralis est, cui recte imputatur effectus, citra tamen influxum in eum.* Qualis causa est, I. Qui cogit aliquem ad aliquid patrandum. II. Qui præcipit. III. Qui suadet. IV. Qui remouet prohibens. V. Qui applicat agens ad patientem. VI. Aut hoc ad illud. VII. Qui non impedit cum possit & debeat. V. g. Incendiarius nihil confert ad comburendum ædificium, nisi quod ignem ei, agens patienti, applicat. Atque ita non præstat influxum comburendi; quod vel inde perspicitur, quod ipse, conflagrante domo, longissime abesse, aut mortuus etiam esse possit. Jure tamen ei exustio ædificii imputatur, propterea quæ si captus & convictus fuerit, plectitur. Ignis autem est causa physica combustionis, quia is immediatè comburit.

XI. Claret autem ex datâ descriptione, causam moralem hinc sumptam esse pro eâ, quæ est tantum moralis. Datur autem aliqua, quæ simul est physica. Sed inferius & hanc rem pluribus exponemus, & plura exempla efferemus.

XII. (II.) Nihil vulgatius est divisione causæ efficientis in causam per se & per accidens. Nihil

hil vulga
dens esse
parte eff
XIII.
dam cen
causa per
se causa,
XIV.
tali, pro
XV.
quâ pro
cus: ide
e. c. Jur
co, Me
mino. c
co: Ho
rat; ca
exprim
tus, & I
ut Juris
cuti pa
XV.
feli su
traq, v
XV
se Phyl
in que
XI
quæ et

ill vulgatius quoque est, quàm causam per accidens esse duplicem, aliam ex parte cause, aliam ex parte effectus.

XIII. Nos eam etiam causam per se adhibendam censemus. Utraque igitur, & causa per se, & causa per accidens, est duplex: jam est talis ex parte cause, jam est talis ex parte effectus.

XIV. Causa per se ex parte cause est, à quâ ut tali, procedit effectus.

XV. Causa per accidens ex parte cause est, à quâ procedit effectus, sed non ut tali. V.g. sit Medicus: idem homo est, & accidunt ei plurima, sit, e. c. Jurisconsultus, Francus, simus. Quando dico, Medicus curat; causam per se curationis nominino, quia Medicus, ut Medicus, curat. Si dico: Homo, Jurisconsultus, Francus, aut simus curat; causam per accidens, ex parte cause scilicet exprimo. Curat enim & homo, & Jurisconsultus, & Francus, & simus, sed non ut homo, neque ut Jurisconsultus, aut ut Francus, aut ut simus, sicuti patet.

XVI. Porrò (III.) utraque causa ex parte effectus ulterius distinguenda est. Dicitur enim utraque, vel ratione influxus, vel ratione intentionis.

XVII. Causa per se ratione influxus, quæ & per se Physica vocatur, dicitur comparatione effectus, in quem influit, sive eum intendat, sive non.

XVIII. Causa per accidens ratione influxus, quæ etiam Physica per accidens vocatur, dicitur.

comparatione effectus, in quem non influit, cum tamen aut indirectè intendit, aut directè vel nullo modo intendens facit aliquid, quod ad ipsum confert.

XIX. Causa per se ratione intentionis dicitur comparatione effectus, quem intendit, aut directè, siue in eum influat, siue non, facit tamen aliquid, quod ad ipsum confert; aut indirectè.

XX. Causa per accidens ratione intentionis dicitur respectu effectus, quem nec directè, nec indirectè intendit, influit tamen in ipsum, aut saltem facit aliquid, quod ad ipsum conferat.

XXI. Ut autem melius hæc intelligantur, sciendum primò: conferre aliquid ad effectum id hic dico, sine quo is non fieret. Et necessarium fuit istud verbum addere, propterea, quod id, quod nec influit in effectum neq; inter eos est, qui non impediunt, cum possint & debeant, nec aliquid facit, quod conferat ad effectum, neque per se, neque per accidens ullò modo causa sit.

XXII. Secundò sciendum: intentionem esse duplicem: directam & indirectam. Illa dicitur comparatione effectus, quem quis actu voluntatis appetit: quomodo intenditur litetarum exaratio ab eo, qui calamum capit in manum, ut scribat. Hæc, hic loci, nobis dicitur comparatione effectus, quem quis dictò modo non appetit, tamen aut appetit & facit aliquid, ex quò aliquò modo novit, eum sequi; aut ipsum non impedit, eum possit & debeat. Priori modo rixas experere aut

in

intender
orum, q
compota
riori mo
ris, cum p

XXII

physican
tus, aliq
le, sed pe
operam
colendæ
quando
per se est
& volen
rat.

XXI

one inte
Hujusm
aut hoc
dentis, i
conjeci
sciens u
neri, la
uter asc
ve undi
clavis i
eoacti
um co
dii. Et

intendere dici potest is, qui iis implicatur. quò e-
 orum, quos potos rixari consueville non ignorat,
 comotacionibus interesse non dubitavit. Poste-
 riori modò lapsum pueruli, qui eum non impedi-
 rit, cum potuerit & debuerit.

XXIII. Sciendum autem potrò, causam per se
 physicam, sive eam, quæ sic dicitur ratione influ-
 xus, aliquando ratione intentionis non esse per-
 se, sed per accidens: qualis est, qui findendis lignis
 operam dans pedem securi vulnerat: aut qui vineæ
 colendæ causâ fodiendò thesaurum invenit. Ali-
 quando autem ratione intentionis quoque causa
 per se est: ut quando quis scribit literas, aut sciens
 & volens suâ manu alium confodit, aut verbe-
 rat.

XXIV. Causa per accidens physica sæpè rati-
 one intentionis non est per accidens, sed per se.
 Hujusmodi est is, qui applicat agens ad patiens,
 aut hoc ad illud: ut. comparatione tecti aut ligni ar-
 dentis, is, qui illi ignem subjecit, aut hoc in eum
 coniecit. Is item; qui removet prohibens: ut, qui
 sciens utrem in fundò aquæ, lapide impositò, deti-
 neri, lapidem aufert, comparatione motûs, quò
 uter ascendit. Aut qui valvas ligneas, quib9 concla-
 ve undiq; occlusû est, recludit, comparatione con-
 clavis illuminati à Sole. Is etiam, cujus jussu,
 eoactu, aut suasu uliquid fit, v. g. homicidi-
 um committitur, comparatione illius homici-
 dii. Et porrò is, qui non impedit v. g. casum pue-
 ruli

ruli de mensâ, cùm possit & debeat. Quo pertinet quod *II. Phys. t. 30. & V. Metaphys. t. 2.* dicitur, *absentiam gubernatoris esse causam submersionis navis.* Confer *V. Phys. t. 32*

XXV. Interdum hæc causa per accidens physica est quoque per accidens ratione intentionis: quomodo causa per accidens est ascensus utris, qui in flumine lapidem ipsi impositum tollit, quem ipsi impositum fuisse ignorat.

XXVI. Sunt autem nonnulla ulterius pro pleniori hujus doctrinæ intelligentia observanda. Eorumque *primum* est simile ei, quod notavimus supra *Th. VI.* nempe, non solum rei, quæ agit, sed ipsi etiam actioni, quam aliquò modò in effectibus ejus contineri, ex eadem *Thes.* constat, convenit appellationem causæ per accidens: sicuti, cum quis fodit condendi sepulchri causa, & ipsa fossio rectè dicitur causa per accidens inventi thesauri. Confirmamus hanc sententiam autoritate *Themestii*, qui *fossionem per se causam fationis, inventi thesauri per accidens causam esse dicit.*

XXVII. *Secundo*, in genere causarum per se & per accidens ex parte causæ, unius effectus plures dari causas, unam quidem per se, reliquas per accidens. Quemadmodum hujus effectus, qui est *adificium*, causa per se est *architectus*; causæ per accidens sunt *hic vel ille homo*, item *Francus, Musicius, simus, varus, ventriosus*, si hæc illius hominis, qui architectus est, & adificium extruit, sint accidentia,

XXIIX.

XXIIX. In genere earundem causarum ex parte effectus duo vel plures attendendi sunt effectus, quorum una eademque causa; alterius quidem aut plurimum per accidens, alterius autem per se causa est, aut esse debebat. Ita duo effectus sunt 1. *fossio*, sepulchri condendi causa instituta, aut etiam *terra fossione* illa aperta; & præterea 2. *inventio thesauri*. Quorum effectuum, is, qui fodit, causa est, illius quidem per se, hujus per accidens.

XXIX. Sunt autem, uti Th. præced diximus, plures nonnunquam effectus per accidens causa per accidens ex parte effectus; ut cum conclave lumine Solis derepentè illustratur, fieri potest, ut, qui oculorù ægritudine laborat, offendatur. Duorum horum effectuum, & illuminationis, & læsionis, causa per accidens est is, qui valvas à specularibus removet.

XXX. Verùm hîc objeci posset. I. Interdum unum tantum, in posteriori genere causarum per se & per accidens, non duos dari effectus. Nam cum Adrastus feram occisurus, filium Cræsi confodit, hîc certè unus effectus tantum existit, nempe confossio filii Cræsi. Cædes enim feræ, quam sibi proposuerat, secuta non fuit. Idem confirmatur argumentò sumptò ab eò, qui causa per accidens dicitur propterea, quod non impedit id, quod potest & debet impedire; ut si mater puerulum, quem in gremiò habet, obrepente de improvisò dormi-

tatiunculâ, humum decidere sinat. Nullus enim alius hic effectus est, quàm casus pueruli. II. Etiam in causis per se & per accidens posterioris generis, sive ex parte effectûs, duas occurrere causas: dictum enim fuit Thef. XXVI. non solum eum qui agit, sed ipsam etiam actionem esse causam.

XXXI. Sed ad I. argumentum respondemus, asseruisse nos non, duos semper dari aut esse in istò genere causarum per se & per accidens, effectûs; sed *duos semper esse attendendos*, quod profectò locû etiam habet in iis, quæ adducta sunt. Quamvis enim cædes feræ non fuerit perpetrata, attendenda tamen ea, vel ratio ejus habenda h. l. est. Et licet Adrastus causa ejus efficiens non fuerit, propterea, quod ejus, quod non est, nulla sit causa efficiens; ejus tamen causa, & quidem per se, esse debuerat. Quæ responsio etiam accommodari posse videtur exemplo pueruli è gremiò matris dormientis prolabentis. Præter lapsum enim considerandum est & hoc, quod mater puerulum in gremiò voluerit tenere, quod etiam aliquandiu præstitit.

XXXII. Ad alterum dicimus, rem, quæ agit, & actionem ipsam, non eò modò esse duas causas, quo diximus, esse duas vel plures in genere causarum per se & per accidens ex parte causæ. In hoc enim genere ita sunt plures causæ, ut nulla earum ab alterâ procedat, & rationem effectûs sortiatur. At actio procedit à re, quæ agit, & effectûs ratio-

tionem
retinetur
confirm
agit, & a
quitur v
admodu
tionis, &

XXX
quæ The
cidens e
esse effe
qui per
effectur
tamen a
effectur
allatis.

XXX
quandò
quema
motis r
quandò
percut
rarò: e
conde
tus.

XX
hacter
eorum
nam

tionem quoque obtinet; quod tantum abest, ut ad-
 verberetur doctrinæ Theſ. XXIX. ut eam potius
 confirmet. Est enim una causa, nempe id, quod
 agit, & actionis, & quidem per se, & ejus, quod se-
 quitur vel connectitur, sed per accidens. Quem-
 admodum qui fodit, causa efficiens per se est, fos-
 sionis, & inventi thesauri causa per accidens.

XXXIII. *Tertio* observamus, id, quod ex iis,
 quæ Theſ. XXXI. tradita fuere, cum causa per ac-
 cidens ex parte effectus est, aliquando actu duos
 esse effectus, quorum is, qui per accidens fit, eum,
 qui per se est, comitatur aut sequitur; aliquando
 effectum per se intendi quidem & proponi, non
 tamen actu obtineri, sed in ejus locum succedere
 effectum per accidens. Res clara est ex exemplis
 allatis.

XXXIV. *Quarto*, effectum per accidens ali-
 quando necessario connecti cum effectum per se:
 quemadmodum interdum valvis à specularibus di-
 motis non potest non conclave illuminari. Ali-
 quando ut plurimum sequitur: sicuti qui alterum
 percutit, plerumque repercutitur. Aliquando
 raro: quod testatur thesaurus ab illo, qui sepulchri
 condendi, aut alterius rei causâ fodit, inven-
 tus.

XXXV. *Quinto*, duorum effectuum, quorum
 hactenus non semel mentio facta est, unus, qui
 eorum effectus per se est, alter per accidens, u-
 nam eandemque interdum esse causam physi-
 cam.

cam: quemadmodum idem homo est, qui fodit,
& qui thesaurum invenit; interdum esse duas di-
versas causas physicas: quemadmodum liquet,
in remotione valvarum, eamque comitante illu-
minatione: illius enim causa physica est homo, hu-
jus Sol. Quod ipsum non impedit, quo minus ho-
mo ille illuminationis quoq; sit causa per accidens.
Causa, inquam, per accidens ejus ille est, qui remo-
vet valvas, non quidem ratione intentionis, sed
physicè & quoad influxum.

XXXVI. *Sextò* dubium quoddam enodandum
est. Videtur distinctio causæ per accidens in-
physicam, sive eam, quæ ratione influxus ita appel-
latur, & eam, quæ ratione intentionis nomen id ob-
tinet, non esse sufficiens, sed dari causam per acci-
dens, quæ sub neutrò membrò contineatur. Testa-
tam rem facit tegula, quæ de tecto decidens præter-
euntem vulnerat. Gaudet hîc regula nomine cau-
sæ per accidens inflicti vulneris; vulneratur enim
præteriens casu; at quicquid casu fit, à causa per
accidens fit. Sed non est causa per accidens physi-
cè: quia ipsa suapte vi & immediatè vulnus efficit,
quod est proprium causæ per se physicæ. Sed nec
ratione intentionis causa per accidens est. Nam
quicquid non fit præter intentionem alicujus, ejus
id causa per accidens ratione intentionis non est.
Sed vulnus non præter intentionem lapidis infligi-
tur. Ergò vulneris causa per accidens ratione in-
tentionis lapis non est. Major est aperta & con-
fessa

esse veritatis. Minor probatur: Quicquid est sub-
 jectum capax intentionis, præter ejus intentionem
 nihil contingit, cum præter ejus intentionem ali-
 quod aliquid fieri, privationem intentionis, impor-
 tet. Lapidem verò non esse subjectum capax in-
 tentionis, inde perspicuum est, quia intentio est actus
 voluntatis. Voluntate autem solum prædita sunt,
 quæ facultate intelligendi, pollent.

XXXVII. Respondeo breviter; Licet intentio
 propriè sit actus voluntatis, metaphoricè tamen
 attribuitur etiam rebus, omnis cognitionis experi-
 bus, quatenus inclinationem habent ad aliquid
 & importat ipsam potentiam naturalem compara-
 tam cum suâ perfectione, quâ caret: quomodo
 materia primæ Aristoteles attribuit appetitum for-
 mæ, & regula decidens, intendit vel appetit quietem
 in terrâ. Quod autem transeuntis caput vul-
 nerat, præter intentionem ejus est, indeque ad
 causam per accidens ratione intentionis refer-
 tur.

XXXIX. *Septimò*, causam moralem esse cau-
 sam per se ratione intentionis, non difficulter ex
 supra dictis perspicere est. Existimamus tamen, non
 æqualem eas obtinere ambitum, sed hanc illâ esse
 ampliorem: quod vel ex iis, quæ Theſ. præceden-
 te disputavimus, ostendi posse putamus. Est e-
 nim regula causa per se & physicè & ratione in-
 tentionis quietis in terrâ, quam per motum natu-
 ralem.

ciente. Quod ergo actio Dei, ut causa universalis est, determinata & limitata est, acceptum ferendum est causæ particulari, cum quâ concurrat. Videatur Petrus Hurtadus de Men-

dozâ *Disput. Phys. X.*

Sect. IV.

Tantum hæc vice.

D
O

Pr

OR
IN

Anno

T

ne reg
gelorn
brut o
& an